

In het jaar 1428 schaakte Don Jaime Casanova Donna Ana Palafox uit een klooster, een dag nadat zij haar gelofte had gedaan. Hij was een natuurlijke zoon van Don Francisco, afkomstig uit Zaragoza, de hoofdstad van Aragon, en secretaris van koning Alfonso. Hij week met haar uit naar Rome, waar paus Martinus III Donna Ana na een jaar gevangenschap van haar gelofte ontsloeg. Op aanbeveling van Don Juan Casanova, majordomus van het pauselijk paleis en oom van Don Jaime, kreeg hij van de paus ook diens zegen voor zijn huwelijk. Alle kinderen uit dit huwelijk stierven op jonge leeftijd met uitzondering van Don Juan, die in 1475 Eleonora Albini huwde, die hem een zoon schonk, Marcantonio geheten.

In 1481 moest Don Juan Rome verlaten omdat hij een officier van de koning van Napels had gedood. Hij vluchtte met zijn vrouw en zoon naar Como; daarna ging hij op zoek naar fortuin. Hij stierf op een reis met Cristophoro Columbus in het jaar 1493.

Marcantonio werd een goede dichter in de stijl van Martialis en bekleedde de functie van secretaris van kardinaal Pompeo Colonna. De satire tegen Giulio de' Medici, die men in zijn dichtwerk aantreft, dwong hem Rome te verlaten; hij keerde daarop naar Como terug, waar hij met Abondia Rezzonica trouwde.

Nadat Giulio de' Medici paus Clemens VII was geworden, schonk hij hem vergiffenis en liet hem en zijn vrouw naar Rome terugkomen. Marcantonio stierf aan de pest, nadat de stad in 1526 was veroverd en geplunderd door de keizerlijke troepen. Anders zou hij wel van ellende zijn gestorven, want de soldaten van Karel V hadden hem alles ontnomen. Pierio Valeriano schrijft tamelijk uitvoerig over hem in zijn boek *De infelicitate litteratorum*.

Drie maanden na zijn dood schonk zijn vrouw het leven aan Giacomo Casanova, die op hoge leeftijd in Frankrijk overleed als

kolonel in het leger dat Farnese aanvoerde tegen Henri, koning van Navarre, en later van Frankrijk. Hij liet een zoon in Parma achter, die met Teresa Conti trouwde. Zij schonk hem Giacomo die in 1680 met Anna Roli in het huwelijk trad. Giacomo kreeg twee zoons. Giovanni Battista, de oudste van hen, verliet Parma in 1712 zonder dat men ooit nog iets van hem hoorde. De jongste, Gaetano Giuseppe Giacomo verliet op negentienjarige leeftijd eveneens zijn ouderlijk huis.

Dit is alles wat ik in een aantekenboek van mijn vader heb gevonden. Van mijn moeder heb ik mondeling vernomen wat nu volgt.

Gaetano Giuseppe Giacomo verliet zijn ouderlijk huis omdat hij onder de bekoring was gekomen van een toneelspeelster, Fragoletta geheten, die kamenierstersrollen speelde. Omdat hij verliefd was en geen middelen van bestaan bezat, besloot hij in zijn levensonderhoud te voorzien door munt te slaan uit zijn uiterlijk. Hij legde zich toe op dansen en werd vijf jaar later acteur. Meer nog dan om zijn talent werd hij gewaardeerd om zijn rechtschappen levensopvattingen.

Zucht naar verandering of jaloezie bracht hem ertoe Fragoletta te verlaten. Hij sloot zich daarna in Venetië bij een toneelgezelschap aan dat in het Teatro San Samuele speelde. Aan de overzijde van het huis waar hij verbleef woonde een schoenmaker, Girolamo Farussi, met zijn vrouw Marzia en hun enige dochter, Zanetta, een heel mooi zestienjarig meisje. De jonge acteur werd verliefd op het meisje, wist haar voor zich te winnen, en sprak met haar af haar te schaken. Als acteur mocht hij niet verwachten dat haar moeder Marzia haar toestemming voor een huwelijk zou geven, en nog minder Girolamo, haar vader, voor wie een acteur een verfoeilijk wezen was. Voorzien van de vereiste documenten en vergezeld door twee getuigen gingen zij naar de patriarch van Venetië, die hen in het huwelijk verbond. Marzia, de moeder van het meisje, maakte veel misbaar, en de vader stierf van verdriet. Ik ben na negen maanden uit dit huwelijk geboren op twee april van het jaar 1725.

Het volgende jaar droeg mijn moeder mij over aan de zorgen van de hare, die haar had vergeven toen zij hoorde dat mijn vader haar beloofd had haar nooit te dwingen bij het toneel te gaan. Acteurs beloven dit altijd aan meisjes van burgerlijken huize met wie zij trouwen, maar houden zich er nooit aan, omdat hun vrouwen

hen er niet aan houden. Mijn moeder was overigens erg blij dat zij toneel had leren spelen, omdat zij anders niet over de middelen had beschikt haar zes kinderen op te voeden toen zij negen jaar later weduwe werd.

Ik was één jaar toen mijn vader mij in Venetië achterliet om in Londen te gaan acteren. Mijn moeder stond in deze grote stad voor het eerst op de planken, en schonk daar het leven aan mijn broer Francesco, de beroemde veldslagenschilder die sinds 1783 in Wenen woont en werkt.

Mijn moeder keerde aan het eind van 1728 met haar echtgenoot naar Venetië terug, en omdat zij nu eenmaal actrice was geworden, bleef zij bij het toneel. Zij schonk in 1730 het leven aan mijn broer Giovanni, die eind 1795 in Dresden overleed. Hij was directeur van de academie voor schilderkunst van de keurvorst.

In de volgende drie jaar kreeg mijn moeder twee dochters, van wie er een op jonge leeftijd stierf; de ander trouwde in Dresden, waar zij nu – 1798 – nog woont. Mijn jongste broer werd na mijn vaders dood geboren. Hij liet zich tot priester wijden, en is vijftien jaar geleden in Rome gestorven.

Wij zijn nu bij het begin gekomen van mijn leven als denkend wezen. Begin augustus 1733 ontwikkelde mijn geheugenorgaan zich. Ik was toen acht jaar en vier maanden. Ik herinner mij niets van wat mij voordien is overkomen. Het gebeurde als volgt.

Ik stond in de hoek van een kamer en leunde tegen de muur terwijl ik mijn hoofd vasthield. Ik had mijn ogen gericht op het bloed dat uit mijn neus op de grond droop. Marzia, mijn grootmoeder, wier lieveling ik was, liep naar mij toe en waste mijn gezicht met koud water. Zonder iemand anders in het huis in te lichten liep zij met mij naar buiten en nam mij mee in een gondel naar Murano. Dit is een dichtbevolkt eiland op een halfuur afstand van Venetië.

Toen wij uit de gondel waren gestapt, kwamen wij in een krotwoning, waar wij een oude vrouw aantroffen die op een armoedig bed zat. Zij had een zwarte kat in haar armen; vijf of zes andere katten liepen om haar heen. Het was een heks. De twee oude vrouwen voerden een lang gesprek, waarvan ik kennelijk het onderwerp was. Aan het slot van hun in het Friulaans dialect gevoerde onderhoud kreeg de heks een zilverdukaat van mijn grootmoeder. De heks opende daarna een kist, pakte mij op, zette mij erin, en deed

hem dicht, terwijl zij mij zei dat ik niet bang moest zijn. Dit was de beste manier om mij angst aan te jagen, als ik een beetje helder van geest was geweest. Ik was echter halfverdoofd. Ik bleef stil zitten, met mijn zakdoek tegen mijn neus gedrukt, die nog bloedde, en had geen enkele belangstelling voor het lawaai dat ik buiten hoorde.

Ik hoorde afwisselend huilen en lachen, roepen, zingen en op de kist slaan. Dit alles deed mij niets. Ten slotte werd ik uit de kist gehaald; het bloeden hield toen op. De merkwaardige vrouw liefkoosde en knuffelde mij, trok mijn kleren uit, legde mij op het bed en verbrandde kruiden waarvan zij de rook in een laken opving. Daarna sloeg zij het laken om mij heen, sprak een aantal bezweringen uit, haalde vervolgens het laken weer van mij af en gaf mij vijf pastilles die heel lekker smaakten. Zij wreef onmiddellijk erna mijn slapen en nek in met een zoetruikende zalf en kleedde mij weer aan.

Zij zei dat mijn bloedingen steeds minder zouden worden als ik niemand zou vertellen wat zij had gedaan om mij te genezen en zij voorspelde mij algeheel bloedverlies en de dood als ik de moed bezat iemand iets over haar geheimzinnige handelingen te onthullen. Nadat zij mij dit had ingeprent, vertelde zij mij dat ik de volgende nacht bezoek zou krijgen van een betoverend mooie vrouw van wie mijn geluk afhing, als ik de kracht kon opbrengen niemand te vertellen dat ik dit bezoek had ontvangen. Wij vertrokken hierna en gingen terug naar huis.

Ik lag nog maar net in bed toen ik al in slaap viel zonder mij zelfs te herinneren dat ik een mooie bezoekerster kon verwachten. Toen ik echter enkele uren later wakker werd, zag ik – of meende ik te zien – hoe uit de schoorsteen een verblindend mooie vrouw tevoorschijn kwam. Zij droeg een jurk van prachtige stof met een wijde hoepel en haar hoofdtooi was een met vele edelstenen bezette kroon, die fonkelden alsof zij brandden. Zij liep met langzame passen op mij af en ging op mijn bed zitten. Haar gedrag was voornaam en tegelijk vriendelijk. Zij haalde enkele doosjes uit haar zak en keerde die om boven mijn hoofd terwijl zij woorden mompelde. Zij hield een lang betoog tegen mij waarvan ik niets begreep, kuste mij en vertrok daarna op de manier waarop zij was gekomen; ik viel weer in slaap.

Toen mijn grootmoeder de volgende dag naar mijn bed liep om mij aan te kleden, gebod zij mij meteen over alles te zwijgen. Zij

hield mij voor dat ik zou sterven als ik iemand durfde te vertellen wat mij die nacht was overkomen. Deze bezwering uit de mond van de enige vrouw die een absoluut overwicht op mij had en mij had geleerd haar blindelings te gehoorzamen, was er de oorzaak van dat ik mij het visioen altijd ben blijven herinneren. Ik verzegelde het en borg het op in het geheimste hoekje van mijn prille geheugen. Ik voelde overigens geen aandrang iemand het gebeurde te vertellen. Ik wist niet dat men er belang in kon stellen en ook niet wie ik het zou moeten meedelen. Door mijn ziekte was ik sullig en het tegendeel van onderhoudend gezelschap; iedereen had medelijden met mij en liet mij met rust; men dacht dat ik het niet lang zou maken. Mijn vader en moeder zeiden nooit iets tegen mij.

Na de tocht naar Murano en het nachtelijk bezoek van de fee kreeg ik nog steeds bloedingen, maar steeds minder; mijn geheugen ontwikkelde zich en ik leerde in minder dan een maand lezen. Het zou lachwekkend zijn mijn genezing aan de beide absurde voorvallen toe te schrijven, maar het zou ook verkeerd zijn te zeggen dat zij er niets toe konden hebben bijgedragen. Wat de verschijning van de koninklijke vrouw betreft: ik heb altijd gedacht dat het een droom was, tenzij het om een voor mij opgezette maskerade ging. Remedies voor de ergste ziekten bevinden zich niet altijd in de artsenkast. Er gaat geen dag voorbij of er doet zich iets voor wat ons met onze onwetendheid confronteert. Ik geloof dat om die reden niets zo zeldzaam is als de man van de wetenschap wiens geest volkomen vrij is van bijgeloof. Tvenaars hebben op deze aardbodem nooit bestaan; voor degenen die zij wijs konden maken dat zij waren wat zij voorgaven, heeft hun macht daarentegen altijd bestaan.

*Somnio, nocturnos, lemures, portentaque Thessala rides.*¹ Veel wat aanvankelijk alleen in de verbeelding bestaat, wordt werkelijkheid; daarom kunnen veel gebeurtenissen die men aan de kracht van het geloof toeschrijft, niet altijd voor wonderen worden versleten. Zij zijn altijd wonderbaarlijk voor degenen die ervan uitgaan dat de kracht van het geloof onbegrensd is.

Het tweede voorval dat ik mij herinner had betrekking op mijzelf. Het vond drie maanden na mijn reis naar Murano plaats, zes

1 'In dromen trek je je niets aan van nachtelijke spoken en onheilspellende voortekenen.' Vrij naar Horatius.

weken voor de dood van mijn vader. Ik vermeld het om de lezer een indruk te geven van de manier waarop mijn karakter zich ontwikkelde.

Op een dag in het midden van november stond ik met mijn twee jaar jongere broer Francesco in de kamer van mijn vader. Wij keken aandachtig toe hoe hij met optische instrumenten bezig was. Ik zag op een tafel een groot, rond kristal waarin facetten waren geslepen en ik was verrukt toen ik het voor mijn ogen hield en alle voorwerpen vermenigvuldigd zag. Omdat ik merkte dat niemand op mij lette, maakte ik van de gelegenheid gebruik het kristal in mijn zak te steken.

Drie of vier minuten later stond mijn vader op om het kristal te pakken. Toen hij het niet zag, zei hij dat een van ons het moest hebben gepakt. Mijn broer verzekerde hem dat hij er niets van af wist en ik zei hetzelfde, hoewel ik de schuldige was. Hij kondigde dreigend aan dat hij ons zou fouilleren, en beloofde de leugenaar een pak ransel. Ik keek in alle hoeken van de kamer terwijl ik deed alsof ik de kristallen bol zocht, en schoof hem behendig in de jaszak van mijn broer. Ik had er meteen spijt van, want ik had kunnen voorkomen dat ik hem ergens had gevonden. Geïrriteerd door ons vruchteloze zoeken fouilleerde mijn vader ons, trof het kristal in de zak van de onschuldige aan en gaf de aangekondigde bestraffing. Drie of vier jaar later was ik zo dwaas mij erop te beroemen dat ik hem deze streek had geleverd. Hij heeft mij het gebeurde nooit vergeven, en geen gelegenheid voorbij laten gaan revanche te nemen.

Toen ik tijdens een algemene biecht de biechtvader dit vergrijp met alle bijzonderheden bekende, hoorde ik een wetenswaardigheid die mij genoegen deed. De biechtvader was een jezuïet. Hij zei mij dat ik, aangezien ik Giacomo (Jacob) heette, door deze daad de betekenis van mijn naam had waargemaakt; Jacob betekent namelijk in het Hebreeuws *Hij die op listige wijze de plaats van een ander inneemt*. Om die reden had de Heer de naam van de oude patriarch Jacob veranderd in Israël, wat *ziende*¹ betekent. Hij had zijn broer Ezau bedrogen.

Zes weken na deze gebeurtenis kreeg mijn vader last van een ab-

1 Een vergissing van Casanova. Israël, in het Hebreeuws Yisrael, betekent: man die met God worstelt.

ces in zijn hoofd ter hoogte van zijn oor, wat in een week tot zijn dood leidde. De arts Zambelli gaf de patiënt eerst oppilatieve medicijnen en meende toen zijn fout te kunnen herstellen met castorolie, waardoor mijn vader hevige krampen kreeg die zijn dood veroorzaakten. Een minuut nadat hij was gestorven brak het ettergezwel open door zijn oor; het ging weg nadat het hem had gedood, alsof het hierna niets meer met hem van doen had. Hij was in de bloei van zijn leven, zevenendertig jaar. Zijn dood werd door het publiek betreurd, vooral in patriciërskringen, waar men vond dat hij boven zijn stand uitstak door zijn levenswijze en kennis van mechanica.

Twee dagen voor zijn dood liet hij ons allen bij zijn bed komen in gezelschap van mijn moeder en de heren Grimani, patricische Venetianen, aan wie hij wilde vragen onze beschermers te worden.

Nadat hij ons zijn zegen had gegeven, verlangde hij van mijn moeder, die in tranen uitbarste, dat zij hem plechtig beloofde geen van haar kinderen voor het toneel op te leiden, waar hij zelf nooit zou zijn beland als een noodlottige verliefdheid hem er niet toe had gedwongen. Zij zwoer dit onder ede, en de drie patriciërs stonden er borg voor dat zij deze niet zou verbreken. De loop der gebeurtenissen hielp haar de belofte te houden.

Mijn moeder, die zes maanden zwanger was, kreeg vrijstelling van acteren tot Pasen. Hoewel zij mooi en jong was, weigerde zij haar hand aan allen die ernaar dongen. Zij verloor niet de moed en was van mening dat zij in staat was ons alleen op te voeden. Zij achtte het haar plicht zich allereerst met mij bezig te houden, niet zozeer omdat zij een zwak voor mij had, als wel vanwege mijn ziekte. Mijn gezondheidstoestand was van dien aard dat niemand wist wat met mij te beginnen. Ik was heel zwak, had geen eetlust, kon mij nergens mee bezighouden en zag eruit of ik niet goed bij mijn hoofd was. De artsen redetwistten over de oorzaak van mijn kwaal. 'Hij verliest twee pond bloed per week,' zeiden zij, 'en hij kan maar zestien tot achttien pond in zijn lichaam hebben. Waar is die overvloed van bloed dan van afkomstig?' De een zei dat al mijn maagsap werd omgezet in bloed; een ander was de mening toegedaan dat de lucht die ik inademde bij elke ademtocht het bloed in mijn longen vermeerderde en dat daarom mijn mond altijd openstond. Dit hoorde ik zes jaar later van mijnheer Baffo, een goede vriend van mijn vader.

Het was Baffo die in Padua de bekende arts Macoppe raadpleeg-

de, en diens oordeel op schrift ontving. Dit document, dat ik nog steeds bezit, zegt dat ‘ons bloed een elastische vloeistof is waarvan de dichtheid, maar nooit de hoeveelheid kan af- of toenemen’, en dat ‘mijn bloedingen veroorzaakt werden door de dichtheid van de massa, die op natuurlijke wijze een uitlaat zocht teneinde de bloedsomloop te vergemakkelijken’. Hij zei dat ik al dood zou zijn geweest ‘als de natuur, die zich in stand wil houden, zichzelf niet had geholpen’. Hij concludeerde dat ‘de oorzaak van de dikte van mijn bloed de lucht moest zijn die ik inademde en dat men zich erop moest voorbereiden mij te verliezen als ik geen verandering van lucht kreeg’. Volgens hem was de dikte van mijn bloed de oorzaak van mijn achterlijke gelaatsuitdrukking.

Mijnheer Baffo – een hoogstaand, geniaal mens die uiterst gewaagde, maar weergalozе poëzie schreef in alle genres – was de oorzaak van het besluit mij in Padua in de kost te doen. Ik dank daardoor mijn leven aan hem. Hij is twintig jaar later overleden, als laatste telg van zijn oude patricische familie; maar zijn naam zal onsterfelijk blijven door zijn weliswaar schuine, maar meesterlijke gedichten. De Venetiaanse staatsinquisiteurs¹ hebben door hun godsdienstigheid bijgedragen aan zijn roem. Door jacht te maken op zijn manuscripten ontstond er veel vraag naar. Zij hadden moeten weten dat *spreta exolescunt*.²

De wijze raad van professor Macoppe werd met instemming ontvangen; abate³ Grimani nam daarop de taak op zich een goed kosthuis voor mij in Padua te vinden. Hij wendde zich tot een kennis, een scheikundige die in Padua woonde. Deze heette Ottaviani en was ook antiquair. Binnen enkele dagen was er een kosthuis gevonden; en op 2 april 1734, de dag waarop ik negen jaar werd, bracht men mij in een *burchiello*⁴ over de Brenta naar Padua. Om tien uur, na de avondmaaltijd, gingen wij aan boord.

1 De drie staatsinquisiteurs vormden een van niemand afhankelijke rechtbank die niet aan wetten was gebonden. Zij stonden aan het hoofd van een soort binnenlandse veiligheidsdienst.

2 ‘Wat men negeert, raakt in vergetelheid’, Tacitus.

3 Een abate was een jonge man die voor een kerkelijke loopbaan was bestemd. Hij was in het zwart gekleed en mocht niet duelleren of dansen.

4 Burchiello: grote, goed ingerichte gondel waarmee lijndiensten werden onderhouden.

De burchiello is een soort drijvend huis. Hij bevat een wachtkamer met aan beide einden een kajuit en voor en achter rustplaatsen voor het personeel van de voor- en achtersteven. Het is een lange rechthoek met een dak. Aan weerszijden bevonden zich glazen ramen met blinden; men legt de korte reis in acht uur af. Behalve mijn moeder reisden abate Grimani en mijnheer Baffo met mij mee. Mijn moeder nam mij mee naar de wachtkamer om te slapen, en de beide vrienden legden zich te ruste in de kajuit.

Toen het licht werd, stond zij op. Doordat zij een raam opende, tegenover het bed, vielen de stralen van de opkomende zon op mijn gezicht en ik opende mijn ogen. Het bed was laag. Ik zag geen land. Door het raam zag ik alleen de kruinen van de bomen waarmee de rivier overal is omzoomd. De boot voer, maar zo gelijkmatig dat ik daar geen erg in had. 'O, mamma!' riep ik uit. 'Wat is dat? De bomen lopen.' Op dat ogenblik kwamen de beide heren binnen. Omdat zij zagen dat ik verbaasd was, vroegen zij mij wat er was. 'Hoe komt het,' antwoordde ik, 'dat de bomen lopen?'

Zij lachten, maar mijn moeder zuchtte diep en zei op meewarige toon tegen mij: 'De boot beweegt, niet de bomen.'

Ik begreep onmiddellijk de oorzaak van dit verschijnsel en mijn prille, geheel onbevooroordeelde verstand dacht door. 'Het is dus mogelijk,' zei ik tegen haar, 'dat ook de zon niet beweegt, en wij van west naar oost draaien.' Mijn moeder slaakte een uitroep over zoveel domheid, mijnheer Grimani sprak zijn leedwezen uit over mijn achterlijkheid, en ik was ontsteld, terneergeslagen en het huilen nabij. Mijnheer Baffo zorgde dat mijn vrolijkheid terugkwam. Hij liep snel op mij toe, omhelsde mij innig en zei: 'Je hebt gelijk, mijn jongen. De zon beweegt niet. Wees sterk, redeneer altijd logisch en laat de mensen maar lachen.'

Mijn moeder vroeg of hij niet goed bij zijn hoofd was mij dergelijke lessen te geven. De filosoof gaf haar zelfs geen antwoord, ging door mij in grote lijnen een theorie uiteen te zetten die mijn zuivere, eenvoudige geest aansprak. Dit was het eerste echte genoegen dat ik in mijn leven meemaakte. Zonder mijnheer Baffo zou dit ogenblik mijn begripsvermogen hebben bedorven, meer was niet nodig: de laagheid van de lichtgelovigheid zou erin zijn ontkiemd. De domheid van de twee anderen zou ongetwijfeld een vermogen hebben afgestompt waarvan ik niet weet of ik het sterk heb ontwik-

keld. Wel weet ik dat ik uitsluitend daaraan al het geluk dank wanneer ik alleen in mijn eigen gezelschap verkeer.

Wij kwamen vroeg in de morgen in Padua bij Ottaviani aan, wiens vrouw mij langdurig knuffelde. Ik zag vijf of zes kinderen, onder wie een achtjarig meisje dat Maria heette, en een ander Rosa genaamd, dat engelachtig mooi was. Maria werd tien jaar later de vrouw van de makelaar Colonda; Rosa trouwde een paar jaar later met de patriciër Piero Marcello, aan wie zij een zoon en twee dochters schonk. Een van hen trouwde met mijnheer Piero Mocenigo en de ander met een edelman van de familie Corraro – een huwelijk dat later ongeldig werd verklaard. Ik zal later nog op al deze mensen moeten terugkomen.

Ottaviani bracht mij direct naar het huis waar ik kost en onderdak zou krijgen. Het was vijftig passen bij hem vandaan, bij Santa Maria in Vanzo, dat hoorde bij de parochie San Michele. Het huis was eigendom van een oude Sloveense vrouw, die de tweede verdieping verhuurde aan mevrouw Mida, de vrouw van een Sloveense kolonel. Mijn kleine koffer werd voor haar geopend en zij kreeg een lijst van alles wat hij bevatte. Daarna gaf men haar als vooruitbetaling voor zes maanden inwoning zes zecchinen.¹ Van dit kleine bedrag moest zij mij voeden, schoon en netjes houden en mij naar school laten gaan. Aan haar tegenwerping dat dit niet genoeg was, werd geen aandacht geschonken. Ik kreeg enkele omhelzingen, de opdracht altijd gehoorzaam te zijn, en werd daarop achtergelaten. Zo ontdeed men zich van mij.

¹ Een zecchine is ongeveer vergelijkbaar met vijfentwintig euro (anno 2017).

*Mijn grootmoeder komt. Zij doet mij in de kost bij
dr. Gozzi. Mijn eerste liefdeservaring.*

De Sloveense vrouw nam mij meteen mee naar de zolder, waar zij mij mijn bed toonde, het laatste in een rij van vijf. Drie ervan behoorden toe aan drie jongens van mijn leeftijd, het vierde aan een vrouwelijke hulp, die opdracht had ervoor te zorgen dat wij onze gebeden zeiden en geen kwajongensstreken uithaalden. Daarna nam zij mij mee naar de tuin, waar ik mocht wandelen tot etenstijd. Ik voelde mij niet gelukkig of ongelukkig; ik zei niets; ik voelde vrees noch hoop en geen spoor van nieuwsgierigheid; ik was niet vrolijk en evenmin neerslachtig. Het enige wat mij stoorde was het uiterlijk van de vrouw des huizes. Hoewel ik geen vastomlijnde voorstelling van schoonheid of lelijkheid bezat, vond ik haar gezicht, voorkomen, stem en manier van spreken afstotelijk. Telkens wanneer ik mijn ogen op haar richtte om te luisteren naar wat zij mij wilde zeggen, raakte ik van slag door haar mannelijke trekken. Zij was groot, grofgebouwd als een soldaat, had een gelige teint, zwart haar en grote, dikke wenkbrauwen. Er groeiden enkele lange haren op haar kin; haar afzichtelijke, half ontblote en tegen elkaar geperste borsten hingen tot halverwege haar grote lichaam. Zij was een jaar of vijftig. Het meisje dat voor haar werkte was een boerinetje dat alles deed. De plek die tuin werd genoemd was een rechthoekige ruimte van dertig bij veertig pas. Het enige plezierige eraan was de groene kleur.

Omstreeks twaalf uur kwamen er drie jongens naar mij toe, die tegen mij begonnen te praten alsof wij oude kennissen waren. Zij zeiden allerlei dingen tegen mij waaruit bleek dat zij mij een wereldwijsheid toeschreven die ik niet bezat. Ik gaf hun geen antwoord, maar daar stoorden zij zich niet aan. Zij lieten mij meedoen met hun onschuldige spelletjes: hardlopen, bij elkaar op de schouders zitten en kopjeduikelen. Ik liet dit alles over mij komen zonder te-

gen te sribbelen tot het ogenblik dat wij aan tafel werden geroepen. Ik ging aan tafel zitten. Toen ik een houten lepel voor mij zag liggen, duwde ik hem weg, en vroeg om mijn zilveren bestek, waaraan ik was gehecht omdat ik het van mijn geliefde grootmoeder had gekregen. Het dienstmeisje zei dat de vrouw des huizes naar gelijkheid streefde en ik mij aan de gewoonten van het huis moest aanpassen. Ik vond dit vervelend, maar legde mij erbij neer. Nu mij was geleerd dat alles gelijk moest zijn, at ik de soep uit de kom als de anderen zonder mij te beklagen over de haast waarmee mijn kameraden aten, hoewel die mij erg verbaasde. Na de soep, die heel slecht was, kregen wij een stukje gedroogde kabeljauw, vervolgens een appel, en daarmee was de maaltijd ten einde. Het was vastentijd. Wij hadden geen glazen of bekers, maar dronken allen uit dezelfde aarden bokaal een smerige drank die *waspia* heette. Deze bestond uit water waarin men de stengels van druiventrossen had gekookt. De volgende dag heb ik alleen zuiver water gedronken. Ik was verbaasd over de kost die ik kreeg, omdat ik niet wist of ik deze slecht mocht vinden.

Na het eten bracht het dienstmeisje mij naar school bij een jonge priester, dr. Gozzi geheten. De Sloveense vrouw had met hem afgesproken dat zij hem veertig soldi per maand zou betalen. Dat is één elfde zecchine. Ik moest leren schrijven en werd om die reden bij kinderen van vijf jaar gezet, die mij onmiddellijk begonnen uit te lachen.

Zoals te verwachten was het avondeten nog slechter dan de middagmaaltijd. Ik vond het verbazingwekkend dat het mij niet was toegestaan mij erover te beklagen. Ik moest daarna in een bed gaan liggen, waar drie bekende soorten insecten verhinderden dat ik een oog dichtdeed. Bovendien stelde mijn bloed van angst voor de ratten die over de zolder renden en soms op mijn bed sprongen. Zo begon ik te ondervinden wat het is ongelukkig te zijn en te leren dit geduldig te dragen. Door de insecten die mij leegzogen verminderde de paniek die de ratten bij mij teweegbrachten, terwijl deze paniek mij weer minder gevoelig voor de insectenbeten maakte. Mijn ziel had voordeel van de wedijver van mijn kwellingen. De dienstmeid bleef doof voor mijn uitroepen.

Bij het eerste morgenlicht verliet ik de broedplaats van ongedierte. Nadat ik bij de dienstmeid voorzichtig had geklaagd over de el-

lendige nacht die ik had doorgebracht, vroeg ik haar om een hemd. Dat wat ik droeg zag er vreselijk uit door de vlekken van de luizen. Zij deelde mij mee dat schone hemden pas op zondag werden verstrekt en begon te lachen toen ik dreigde mijn beklag bij haar bazin te doen. Ik huilde voor het eerst van verdriet en ook van woede toen ik hoorde hoe mijn kameraden mij uitlachten. Zij bevonden zich allen in dezelfde toestand, maar zij waren eraan gewend, dat is alles.

Ik zat de hele morgen op school te slapen, in een roes van verdriet. Een van mijn kameraden vertelde de doctor waarom, maar met de bedoeling mij belachelijk te maken. De goede priester die de voorzienigheid op mijn pad had gebracht, nam mij apart in een kamertje. Toen hij mijn verhaal had gehoord en de bulten had gezien waarmee mijn prille huid was overdekt was hij ontsteld. Hij trok snel zijn jas aan, nam mij mee naar mijn kosthuis, en liet de Laestrygone¹ zien in wat voor toestand ik mij bevond. Zij wendde verbazing voor en gaf het dienstmeisje de schuld. De priester drong er bij haar op aan dat zij hem mijn bed liet zien en zij stemde daar met tegenzin in toe. Ik was even verbaasd als hij toen ik zag hoe vuil de lakens waren waarin ik de gruwelijke nacht had doorgebracht. De schaamteloze vrouw bleef het dienstmeisje de schuld geven en verzekerde ons dat zij haar de deur zou wijzen. Het dienstmeisje, dat net binnen kwam, ergerde zich over de berisping en zei dat het de schuld van de vrouw des huizes was. Zij trok daarbij de lakens weg van de bedden van mijn drie kameraden – lakens net zo vies als die van mijn bed. De vrouw des huizes gaf haar daarop een klap in het gezicht, die de ander beantwoordde met een nog hardere oorveeg, waarop zij de benen nam.

De doctor ging daarop weg, mij achterlatend. Hij zei de vrouw des huizes dat hij mij pas weer op zijn school zou toelaten als zij mij er even schoon naartoe stuurde als de andere scholieren. Ik kreeg daarop van haar een stevige uitbrander, die zij besloot met de mededeling dat zij mij op straat zou zetten als ik haar weer voor een kleinigheid overlast bezorgde.

Ik was stomverbaasd. Ik was nog maar net uit het ei, ik kende alleen het schone huis waarin ik was geboren en opgevoed en waar van alles altijd ruim voldoende aanwezig was, ik werd slecht behan-

1 Laestrygonen waren mensenetende reuzen (*Odyssee*).

deld en berispt, en ik kon mij niet voorstellen dat ik schuldig was. De vrouw wierp mij een hemd in mijn gezicht, en een uur later zag ik een nieuwe dienstbode, die de lakens verwisselde; daarop gingen wij aan tafel.

Mijn onderwijzer deed speciale moeite voor mijn onderricht. Hij liet mij aan zijn eigen tafel zitten, waar ik mijn uiterste best deed snel te leren om hem te bewijzen dat ik dit voorrecht verdiende. Na een maand schreef ik zo goed dat hij mij aan grammatica zette.

Het nieuwe leven dat ik leidde, het hongerregiem waaraan ik was onderworpen en vooral de lucht van Padua schonken mij een gezondheid waarvan ik voordien geen idee had gehad. Juist door mijn gezondheid werd de honger die ik leed onverdraaglijker – ik was vraatzuchtig als een hond. Ik groeide zienderogen, en bracht iedere nacht in een diepe slaap door, die maar door één droom werd verstoord: ik droomde dat ik aan een grote tafel zat en naar hartenlust at. Prettige dromen zijn erger dan onaangename.

Ik zou op den duur door mijn geeuwhonger verzwakt zijn geraakt als ik niet had besloten uit stelen te gaan en alles naar binnen te werken wat ik aan eetbaars tegenkwam wanneer ik er zeker van was dat niemand mij zag. Ik heb in enkele dagen een vijftigtal ge-rookte haringen gegeten die zich in een kast in de keuken bevonden, waar ik 's nachts naartoe sloop. Verder at ik alle worsten op die in de schoorsteen hingen – rauw en slecht verteerbaar als zij waren. Ik at ook alle eieren op die ik in de hoenderhof kon ontdekken – verrukkelijk, vers gelegd, warm voedsel. Ik ging zelfs zo ver dat ik eten stal uit de keuken van mijn onderwijzer, de doctor. De Sloveense vrouw was ten einde raad omdat zij er maar niet achter kwam wie de dieven waren en ontsloeg de ene dienstmeid na de andere. Ondanks mijn schranspartijen was ik vel over been, een regelrecht skelet, omdat ik niet altijd de gelegenheid kreeg voedsel te stelen.

In vier of vijf maanden had ik op school zoveel vooruitgang geboekt dat de doctor mij tot schooloudste benoemde. Mijn taken waren het schoolwerk van mijn dertig kameraden na te kijken, de fouten te verbeteren, en de meester te rapporteren wat voor lof of afkeuring zij verdienden. Mijn strengheid was van korte duur. De luie jongens ontdekten zonder moeite hoe zij mij konden vermurwen. Als hun Latijn vol fouten stond, kochten zij mij om met geroosterde karbonades en kippen en gaven mij vaak geld. Ik nam

echter geen genoegen met het heffen van belasting wegens gebrek aan kennis, maar werd tiranniek van gulzigheid: ik weigerde ook het schoolwerk goed te keuren van degenen die dit verdienden als zij mij de tol niet wilden betalen die ik eiste. Omdat zij mijn onrechtvaardigheid beu waren, gaven zij mij aan bij de onderwijzer, die mij van mijn taak onthief, nadat hem mijn afpersingspraktijken waren gebleken. Het lot stond echter al op het punt een eind te maken aan mijn harde eerste leertijd.

Dr. Gozzi nam mij op een dag apart in zijn kamer en vroeg mij of ik zin had mee te werken aan een plan dat hij voor mij had bedacht om uit het kosthuis van de Sloveense vrouw weg te komen en bij hem te gaan wonen. Ik was heel blij met dit voorstel. Hij liet mij daarop drie brieven overschrijven, waarvan ik er een aan abate Grimani stuurde, een aan mijn vriend mijnheer Baffo en de derde aan mijn lieve grootmoeder. Mijn moeder was op dat ogenblik niet in Venetië. Omdat mijn half jaar bijna om was mocht ik geen tijd verliezen. In deze brieven gaf ik een beschrijving van al mijn kwellingen en kondigde mijn dood aan als men mij niet uit de klauwen van de Sloveense vrouw redde en mij bij mijn onderwijzer in huis deed, die bereid was mij op te nemen, maar twee zecchinen per maand vroeg.

Mijnheer Grimani stuurde in plaats van een antwoord zijn vriend Ottaviani met de opdracht mij te berispen voor de daad waartoe ik mij had laten overhalen. Mijnheer Baffo daarentegen ging met mijn grootmoeder spreken, die niet kon schrijven, en schreef mij dat ik mij over een paar dagen gelukkiger zou voelen.

Een week later stond deze buitengewone vrouw, die tot haar dood van mij is blijven houden, opeens voor mij, net op het ogenblik dat ik aan tafel was gaan zitten voor het middagmaal. Zij was in gezelschap van de vrouw des huizes. Bij hun komst sloeg ik mijn armen om haar hals en kon mijn tranen niet bedwingen. Zij begon eveneens te huilen. Zij ging zitten en trok mij tussen haar knieën. Ik vatte toen moed en gaf haar in aanwezigheid van de Sloveense vrouw een uitgebreide beschrijving van wat ik had meegemaakt. Ik liet haar de landloperstafel zien waar ik mijn voedsel tot mij moest nemen en nam haar daarna mee om haar mijn bed te tonen. Tot slot van mijn relaas vroeg ik haar of zij mij mee uit eten wilde nemen nadat ik een half jaar van de honger was verkommerd. De Sloveen-

se vrouw was door dit alles niet van haar stuk gebracht en zei alleen dat zij niet meer kon doen voor het geld dat zij kreeg. Dit was waar. Er was echter niemand die haar verplichtte er een kosthuis op na te houden voor opgroeiende jongens die uit gierigheid bij haar werden ondergebracht, maar toch goede voeding nodig hadden. Zij had zelf voor dit beulswerk gekozen!

Mijn grootmoeder zei haar op heel kalme toon al mijn eigendommen in mijn koffer te pakken omdat zij mij zou meenemen. Het deed mij genoeg mijn zilveren bestek terug te zien en ik deed het snel in mijn zak. Ik was onbeschrijflijk blij. Voor de eerste maal voelde ik de soort intense opluchting die, als zij zich meester van iemand maakt, zijn gemoed tot vergeven aanspoort en zijn geest tot vergeten.

Mijn grootmoeder nam mij mee naar de herberg waar zij logeerde. Zij was daar zo verbaasd over de gulzigheid waarmee ik at dat zij zelf bijna niets at. Zij had dr. Gozzi bericht van haar komst gestuurd. Toen deze in de herberg verscheen, nam diens voorkomen hem voor haar in. Gozzi was een knappe zesentwintigjarige priester, weldoorvoed, bescheiden en overbeleefd. Binnen een kwartier hadden zij overal overeenstemming over bereikt. Mijn grootmoeder telde vierentwintig zecchinen voor hem uit en ontving van hem een bewijs van een jaar vooruitbetaling. Zij hield mij echter nog drie dagen bij zich om mij als abate te kleden en een pruik voor mij te laten maken, aangezien mijn haar zo vies was dat het moest worden afgeknipt.

Toen de drie dagen voorbij waren, stond zij erop mij persoonlijk onder te brengen in het huis van dr. Gozzi en mij in de zorgen aan te bevelen van diens moeder. Deze zei haar dat zij direct een bed voor mij moest sturen of kopen. Toen de doctor haar zei dat ik bij hem in zijn bed kon slapen, dat heel ruim was, bedankte mijn grootmoeder hem omstandig voor zijn goedgunstigheid. Zij vertrok en wij vergezelden haar naar de burchiello waarin zij naar Venetië terugkeerde.

De familie van dr. Gozzi bestond uit zijn moeder, die hoog tegen hem opzag omdat zij als eenvoudige boerendochter zich geen zoon waardig achtte die priester en bovendien nog doctor was. Zij was lelijk, oud en zuur. De vader was schoenmaker. Hij werkte de hele dag en sprak nooit tegen iemand, zelfs niet aan tafel. Hij kreeg

pas behoefte aan omgang met medemensen op zon- en feestdagen. Hij bracht deze met zijn vrienden in de kroeg door en kwam om middernacht stomdronken naar huis gestrompeld, Tasso zingend. In deze toestand kon hij er niet toe besluiten te gaan slapen en werd agressief als men hem daartoe wilde dwingen. Wat er aan gedachten en redeneringen in zijn hoofd omging, werd opgewekt door de wijn die hij dronk, en wel in die mate dat hij niet in staat was de kleinste familiebeslommering af te handelen wanneer hij nuchter was. Zijn vrouw zei dat hij nooit met haar zou zijn getrouwd als men er niet voor had gezorgd dat hij een flinke slok op had gehad voor hij naar de kerk ging.

Dr. Gozzi had ook een zusje van dertien jaar, dat Bettina heette. Zij was aantrekkelijk, vrolijk en dol op het lezen van romans. Haar vader en moeder berispten haar altijd omdat zij zich te veel voor het raam liet zien, en de doctor had kritiek op haar vanwege haar voorliefde voor lezen. Ik voelde mij meteen tot haar aangetrokken zonder dat ik wist waarom. Zij was degene die heel langzaam iets in mij wakker maakte wat later mijn overheersende hartstocht zou worden.

Zes maanden nadat ik bij dr. Gozzi was komen wonen, had hij geen leerlingen meer. Zij gingen allemaal weg omdat hij alleen aandacht voor mij had. Hij besloot daarom een kleine kostschool voor jongens op te zetten. Er verliepen echter twee jaar voor hij zijn plan kon uitvoeren. In deze tijd onderwees hij mij alles wat hij wist – niet veel weliswaar, maar genoeg om mij van alle takken van wetenschap iets bij te brengen. Hij leerde mij ook vioolspelen, iets wat ik later zou kunnen benutten in een situatie waar ik de lezer te zijner tijd over zal vertellen. De man, die zich nooit in wijsbegeerte had verdiept, onderwees mij de filosofie van de peripatetici en de kosmografische leer van Ptolemaeus, waar ik voortdurend de spot mee dreef. Ik ergerde hem door met theorieën aan te komen waar hij geen antwoord op wist. Hij leefde overigens onberispelijk, en hoewel hij geen godsdienstige kwezel was, had hij streng religieuze opvattingen. Omdat alles voor hem geloofsartikel was, had hij nooit ergens een probleem mee. De zondvloed was algeheel geweest, de mensen werden vóór deze ramp duizend jaar, God sprak met hen, Noach had de ark in honderd jaar gebouwd, en de aarde, die in de lucht hing, bevond zich onwrikbaar in het midden van het heelal,

dat God uit het niets had geschapen. Toen ik hem zei, en bewees, dat het bestaan van het niets onlogisch was, snoerde hij mij de mond door te zeggen dat ik een dwaas was. Hij hield van een goed bed, een stevig glas wijn, en gezelligheid thuis. Daarentegen moest hij niets hebben van vrijdenkers, gevatheid, en kritiek, omdat deze maar al te gemakkelijk tot kwaadspreken leidde. Hij maakte zich vrolijk om de domheid van de mensen die kranten lazen. Kranten logen volgens hem altijd en er stond altijd hetzelfde in. Hij zei dat niets zo storend was als onzekerheid, en dus keurde hij denken af omdat dit tot twijfelen leidde.

Zijn meest geliefde bezigheid was preken, iets waarbij hij zijn uiterlijk en stem mee had. Zijn gehoor bestond dan ook uitsluitend uit vrouwen, hoewel hij een verklaarde vijand van deze sekse was. Hij keek hen niet aan als hij met hen moest spreken. De zonde van het vlees was volgens hem de grootste van alle, en hij werd boos wanneer ik hem zei dat het juist de kleinste zonde moest zijn. Zijn preken waren doorspekt met citaten van Griekse schrijvers, die hij in het Latijn citeerde. Ik zei hem eens dat hij hen in het Italiaans moest citeren, want de vrouwen die rozenkransen biddend naar hem luisterden begrepen van Latijn even weinig als van Grieks. Hij werd boos over mijn kritiek, en ik durfde sindsdien niet meer met hem in discussie te gaan. Tegenover zijn vrienden schilderde hij mij af als een wonderkind, omdat ik helemaal alleen Grieks had leren lezen met als enige hulp een grammatica.

Tijdens de vastentijd van het jaar 1736 schreef mijn moeder hem dat hij haar een genoegen zou doen als hij mij voor drie of vier dagen naar Venetië bracht. Omdat zij naar Petersburg moest reizen, wilde zij mij graag zien voor haar vertrek. Deze uitnodiging gaf hem stof tot nadenken, omdat hij nooit in Venetië was geweest, nooit in elegante kringen had verkeerd, maar toch in niets onervaren wilde lijken. De hele familie vergezelde ons naar de burchiello toen wij uit Padua vertrokken.

Mijn moeder ontving hem met de ongedwongenheid van iemand die gewend is in de hoogste kringen te verkeren. Omdat zij echter beeldschoon was, raakte mijn arme meester in grote verlegenheid toen hij met haar moest spreken, maar niet de moed had haar aan te kijken. Zij merkte dit en had zin zich ermee te vermaken. Alle aandacht van het gezelschap ging naar mij uit. Men had mij gekend

toen ik bijna achterlijk was en was verbaasd te zien hoe pienter ik was geworden in het korte tijdsbestek van twee jaar. Dr. Gozzi genoot toen hij merkte dat men dit tot zijn verdiensten rekende.

Het eerste wat mijn moeder stoorde was mijn blonde pruik, die vloekte met mijn bruine huidkleur, en afschuwelijk afstak tegen mijn wenkbrauwen en zwarte ogen. Toen zij dr. Gozzi vroeg waarom hij mij niet mijn eigen haar liet dragen, antwoordde hij dat zijn zuster door de pruik mij veel gemakkelijker schoon kon houden. Gelach volgde, en men vroeg hem of zijn zuster was getrouwd; het gelach verdubbelde toen ik in zijn plaats antwoordde dat Bettina het leukste meisje van de straat was, al was zij nog maar veertien. Mijn moeder zei hem dat zij zijn zuster een mooi geschenk wilde geven, maar onder voorwaarde dat zij mijn haar niet meer zou afknippen. Hij beloofde haar dit. Zij liet direct een pruikenmaker komen die mij een pruik bracht die bij mijn kleuren paste.

Omdat alle aanwezigen gingen kaarten en de doctor als toeschouwer bij hen zat, zocht ik mijn broers op in de kamer van mijn grootmoeder. Francesco liet mij enkele bouwkundige tekeningen zien, die ik uit beleefdheid matig noemde. Giovanni liet mij niets zien: hij leek mij dom. De anderen droegen nog kinderjurkjes.

Tijdens de avondmaaltijd gedroeg de doctor, die naast mijn moeder zat, zich erg onhandig. Hij zou geen woord hebben gezegd als niet een Engelsman, een geletterd man, zich in het Latijn tot hem had gewend. Hij antwoordde hem op nederige toon dat hij geen Engels begreep, waarop het gezelschap in lachen uitbarstte. Mijnheer Baffo redde de situatie door ons te vertellen dat de Engelsen Latijn lezen volgens de regels die voor het lezen van Engels golden. Ik raapte de moed bijeen om te zeggen dat zij daar even verkeerd aan deden als wij wanneer wij Engels zouden lezen als Latijn. De Engelsman zei dat hij mijn redenering heel knap vond. Hij schreef daarna het volgende oude distichon op en liet mij dit lezen.

Discite grammatici cur mascula nomina cunnus

Et cur femineum mentula nomen habet.¹

Nadat ik het hardop had voorgelezen, zei ik dat het overduidelijk Latijn was. 'Dat weten we,' zei mijn moeder, 'maar je moet uitleg-

1 'Leg ons uit, taalkundigen, waarom cunnus (vagina) een mannelijk zelfstandig naamwoord is, maar mentula (penis) vrouwelijk.'

gen wat het betekent.' Ik zei haar dat ik, in plaats van de strofe uit te leggen, antwoord wilde geven op de vraag die erin werd gesteld. Ik dacht een ogenblik na en schreef toen de volgende pentameter op: *Disce quod a domino nomina servus habet.*¹ Dit was mijn eerste literaire kunststukje, en ik kan zeggen dat op dat ogenblik in mijn hart de zucht naar roem ontkiemde die literatuur oplevert: het applaus dat ik kreeg gaf mij een gevoel van opperst geluk. De verblufte Engelsman zei dat nog nooit een jongen van mijn leeftijd zoiets had gepresteerd. Hij omhelsde mij verschillende malen en gaf mij zijn horloge ten geschenke. Mijn moeder vroeg nieuwsgierig aan mijnheer Grimani wat de versregels betekenden, maar omdat hij ze net zomin begreep als zij, fluisterde mijnheer Baffo de vertaling in haar oor. In haar verrassing over mijn kennis kon zij de aandrang niet bedwingen een gouden horloge te gaan halen en dit mijn leraar aan te bieden. Deze wist niet hoe hij haar zijn dankbaarheid moest tonen, waardoor de situatie heel komisch werd. Teneinde hem van het zoeken naar een dankbetuiging te ontheffen, bood zij hem haar wang aan: hij hoefde alleen maar twee kussen te geven, een eenvoudige daad zonder enige betekenis in goeie kringen. De arme man was echter zo van zijn stuk gebracht dat hij liever ter plekke doodging dan haar de kussen te geven. Hij week met gebogen hoofd terug, en men liet hem met rust tot het ogenblik dat wij naar bed gingen.

Hij wachtte tot wij alleen op onze kamer waren en luchtte toen zijn hart. Hij zei dat het jammer was dat hij het distichon en mijn antwoord daarop niet in Padua kon publiceren.

'Waarom niet?'

'Omdat het een obscene tekst is, al is je antwoord meesterlijk. Laten we gaan slapen en er niet meer over spreken. Je antwoord is verbazingwekkend omdat je niet op de hoogte kunt zijn van het onderwerp en evenmin de kunst van het verzenmaken hebt geleerd.'

Wat het onderwerp betreft: ik was daarvan theoretisch op de hoogte omdat ik in het verborgene Meursius had gelezen en wel juist omdat hij mij dit had verboden. Hij had reden zich te verbazen over mijn dichttalent: hij had mij onderwezen in de kunst van het versificeren, maar zelf nooit één vers kunnen schrijven. *Nemo dat quod non habet*² is een stelling die geldt voor ethiek.

1 'Het is omdat de slaaf altijd de naam van zijn meester draagt.'

2 'Wat men niet heeft, kan men niet geven.'

Afbeelding 1

Afbeelding 2

Zij hield een lang betoog tegen mij waarvan ik niets begreep, kuste mij en vertrok daarna op de manier waarop zij was gekomen; ik viel weer in slaap.

Afbeelding 3

Maar de kapucijn, die van top tot teen was gewapend, las haar een vreselijke bezwering voor en beval de boze geest hem zijn naam te zeggen.

Afbeelding 4

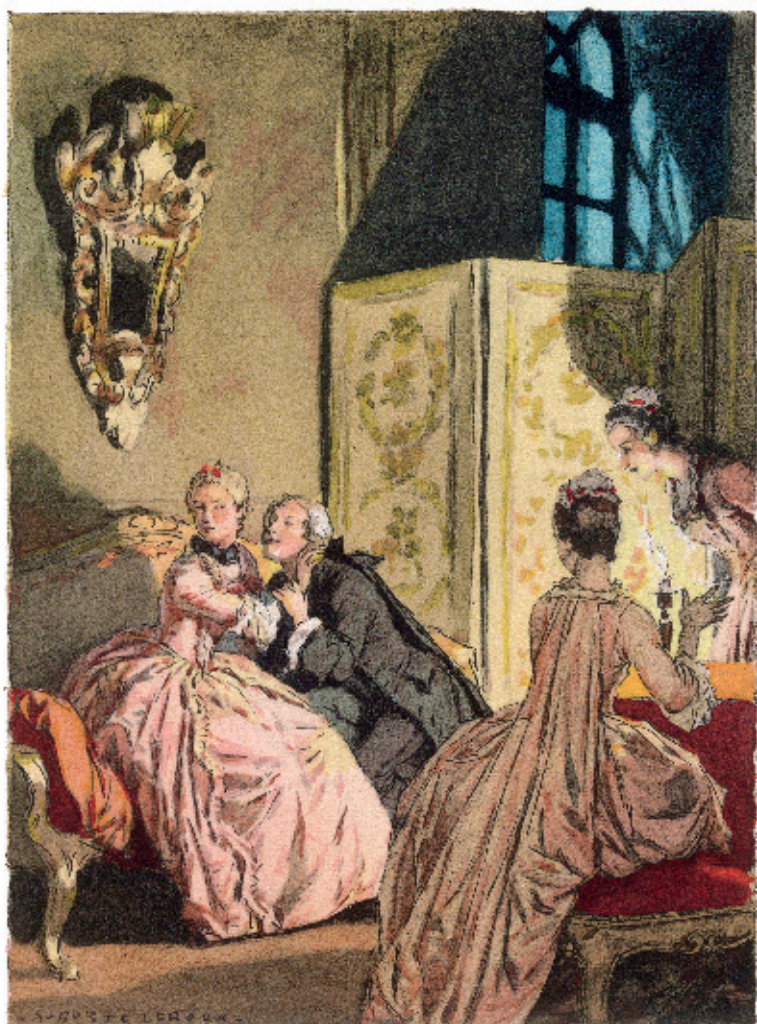
De studenten verzamelden zich bij de Bo en gingen in pelotons verdeeld op zoek naar sbirri om de belediging te wreken door hen massaal om het leven te brengen.

Afbeelding 5

Zij was op mijn voeteneind gaan zitten met als enige verontschuldiging voor deze vrijmoedigheid een glimlach die alles zei.

Afbeelding 6

*Nanetta vertelde mij ten slotte op terneergeslagen toon dat er geen andere
kaars meer was en wij in het donker zouden zitten als deze was opgebrand.
Dit nieuws vervulde mij met blijdschap, die ik echter verborg.*

Afbeelding 7

Toen ik zag hoe Nanetta vol liefde in mijn armen lag en hoe Marta met de kaars in de hand naar ons keek, besepte ik de volle omvang van mijn geluk.

Afbeelding 8

Zij begreep dat zij zich niet meer zou kunnen verdedigen als zij mij niet snel tegenhield, maar ik zei haar dat als zij niet deed of zij flauw was gevallen, de koetsier zich zou omdraaien en alles zou zien.

Afbeelding 9

Op datzelfde oogenblik kwam er een Friulaan met een lantaarn in de hand uit een huis links van mij; ik gaf een klap op de hand met de lantaarn; hij liet deze vallen en rende weg door de straat.

Afbeelding 10

Zij droeg een wijde hoepelrok en geen onderjurk. Omdat zij dit was vergeten, trok zij haar jurk een beetje op, maar ver genoeg voor mij om iets te zien waardoor ik bijna bezweek.

Afbeelding 11

In die positie spraken wij over onszelf, liefde, verlangens, hindernissen, onmogelijkheden en listen.

Afbeelding 12

Ik vroeg God in zijn goedgunstigheid iemand te laten voorbijkomen die mij uit mijn situatie zou kunnen redden. Een halfuur later kwam er een boer voorbij die een ezelsveulen ging ophalen.

Afbeelding 13

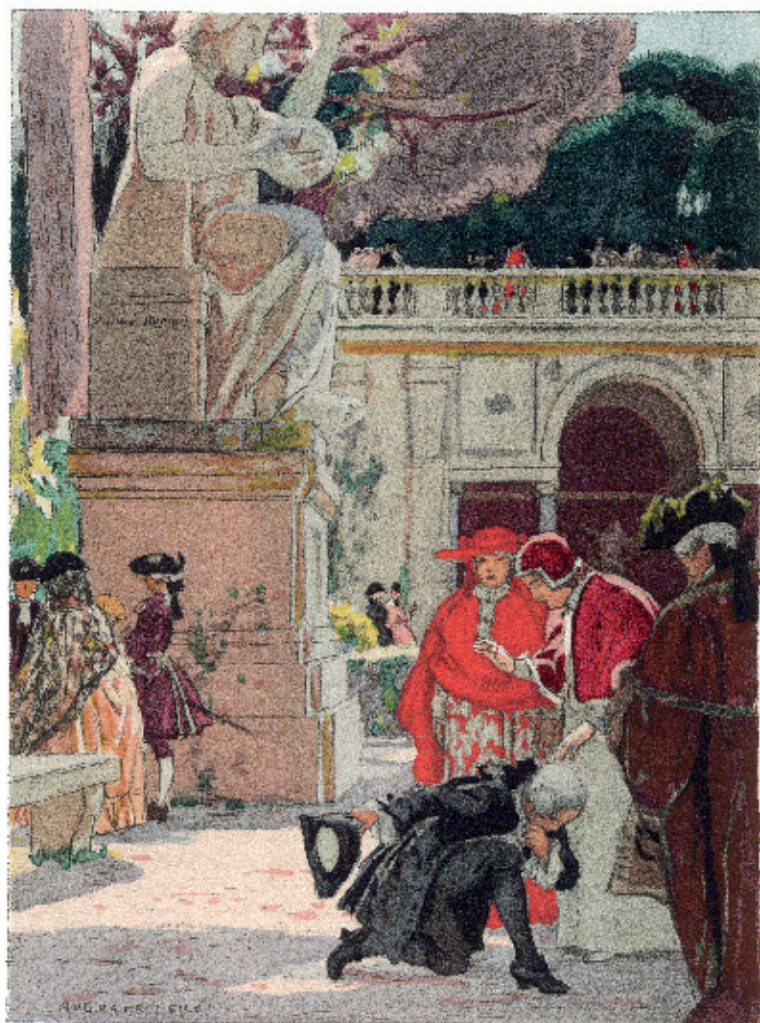
Het lag voor de hand dat de twee zusters samen het grote bed zouden delen. Terwijl zij zich klaarmaakten om naar bed te gaan, zat ik aan tafel met de advocaat te praten.

Afbeelding 14

'Zie je dan niet die mooie slang met zijn veelkleurige huid. Hij houdt zijn kop omhoog en lijkt ons te aanbidden.'

Afbeelding 15

Benedictus XIV was een geleerd man, geestig en erg aardig. De tweede maal dat ik met hem sprak was bij de Villa Medici.

Afbeelding 16

Zij nam de kus in ontvangst zonder zich te verlagen mij tot enige drang te noodzaken.

Afbeelding 17

Zij bleek inderdaad haar zuster in alles te overtreffen, en zij genoot toen ik haar dit zei.

Afbeelding 18

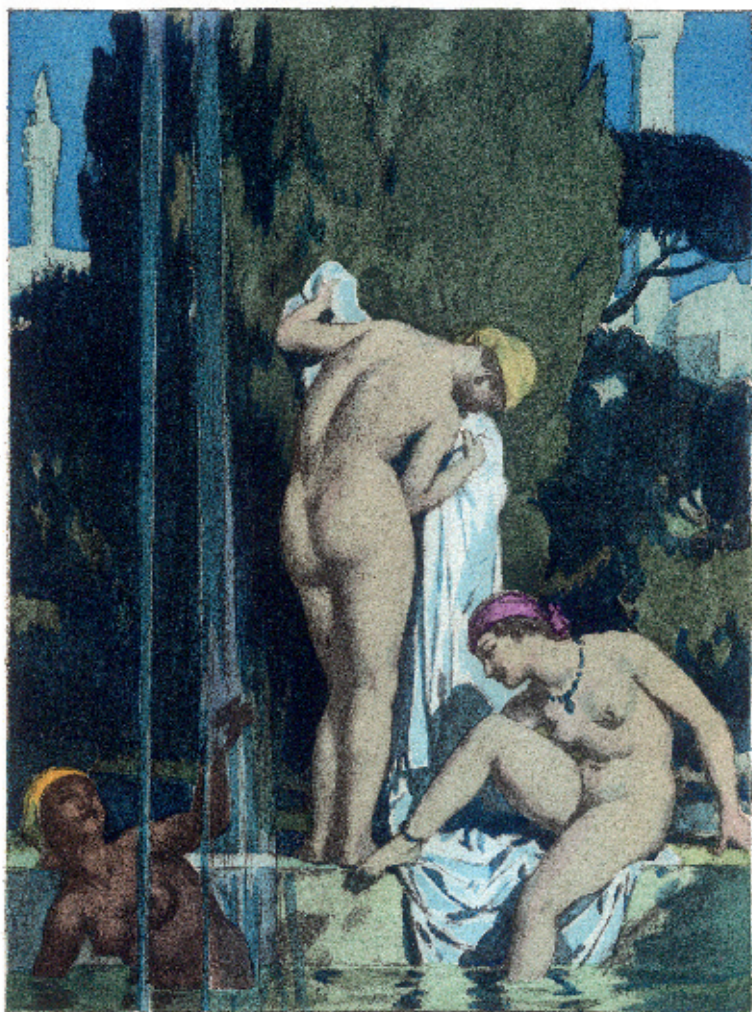
Het was de eerste keer in mijn leven dat ik te paard zat.

Afbeelding 19

Zij verwijderden daarvoor een plank uit de tussenwand; de minnares van dat ogenblik kwam via dit gat bij mij en ging op dezelfde wijze weg.

Afbeelding 20

Bijna vlak voor onze ogen zagen we drie geheel naakte meisjes, die nu eens zwommen, dan weer uit het water kwamen over een marmeren trap.